

Tertulias Literarias

Este ano 2012 será, entre outras cosas, o de Celso Emilio Ferreiro. Eso quere dicir que durante estes 365 días asistiremos a diferentes eventos e conmemoracións á súa persoa e obra. A decisión foi tomada unánimemente por todo o abanico ideolóxico do parlamento galego. Esta determinación, sen tacha en canto á súa xustiza, trae á miña mente o escrito por Rafael Chirbes acerca da figura de Max Aub, da que todos os partidos políticos pretendían apropiarse.

É certo que o poeta percorreu case todos os camiños posibles, politicamente falando, dentro da esquerda daquel entón, destacando a súa participación na creación xunto a outros intelectuais da Unión do Povo Galego. Nos derradeiros anos da súa vida acabou por ter un oco no Partido Socialista galego.

O pasado 4 de xaneiro cumpríuse o centenario do seu nacemento na localidade ourensana de Celanova, lugar no que tamén naceu outro insigne poeta, Curros Enríquez, do que Ferreiro foi catalogado como herdeiro e do que chegou a escribir unha biografía na súa xuventude. En ambos hai un espírito combativo, o primeiro foi condenado a finais do século XIX polos seus ataques á relixión, e unha forte defensa de Galicia nos seus escritos.

Ao igual que outros tantos mozos da época, moi ao seu pesar (cando estala a guerra civil ten pouco máis de 20 anos), vése alistado no bando franquista, de feito por esa época formaba parte das Mocidades Galeguistas. Neses momentos, 1936, publica o seu primeiro poemario "Cartafol de poesía". Como sucede nos inicios de moitos escritores está imbuido polas vangardas e máis centrado no interese estético.

No seu posterior libro "O sono sulagado" (1954) editado nada máis e nada menos que case 20 anos despois do seu debut debido en parte a un "retiro" persoal e á adicación a outros traballos, atíbbase xa con decisión a voz persoal que irá construíndo Celso Ferreiro. Todavía coa resaca do seu "esteticismo", éste se mistura cos aires de trobador, a súa conciencia humanista e un posicionamento social claro. Así aparecen versos nos que se fan patentes esos diversos tons, "Celso Emilio me chaman pero teño / outros nomes máis severos apuntados nun rexistro de ventos polifónicos" ou "Antigas torres en líquenes douradas, o surtidor, as rúas silandeiras", e a súa xa palpable militancia, "Eu canto aos emigrantes que non queren ser toupos fouzando día tras día".

"Longa noite de pedra" (1962), en clara referencia á oscura época que se vive en Galicia e no resto do Estado, é a obra esencial do poeta e onde se afirman anteriores rasgos aparecendo tamén o seu habitual existencialismo. Versos que serven como crónica perfecta do ambiente deses anos. Non faltan dardos envelenados cara á burguesía como o poema "Goethe" e a reivindicación nacional e social demostrada nos versos "Lingua proletaria do meu pobo, eu fáloa porque si porque me gusta. porque me peta". Un poemario en definitiva cheo de angustia, vital e social, expresado cun lirismo sobrio pero impactante.

Por esos anos emigra a Venezuela, onde segue traballando por Galicia. Este feito, e as dificultades que atopa para facelo con dinamismo, xunto á natural "morriña" fan que a experiencia non sexa nada agradable. Como consecuencia dese entorno escribe o polémico "Viaxe ao país dos enanos". Nel fala con desdén e cun ton satírico agre moi evidente dos emigrantes e da súa nula intención de loitar.

GRUPO B

Esa ironía fará acto de aparición en posteriores traballos, como sucede en "Cantigas de escarnio e maldicir", obvio vendo o seu título e todavía máis ao ler poemas tan rotundos como "Lendo certo período menstrual". No seu posterior libro, "Terra de ningures" sen embargo, opta por unha poesía máis centrada na paisaxe entremezclada co sentimento de exilio ("Falamos de ti, dámosche un nome / pero ninguén escoita / o teu cantar profundo").

"Antipoemas" e "Cimiterio privado" volven a recuperar o ton máis incisivo. No primeiro utiliza unha forma máis prosaica para construír os seus poemas mentres que no outro sen embargo son, por norma xeral, poemas curtos, a xeito de breves reflexións, cunha intención social clara e cun ton satírico en ocasiónes. "Onde o mundo se chama Celanova" recupera un ambiente nostáxico rememorando a súa infancia e a súa terra en contraposición co paso do tempo. No seu derradeiro poemario "O libro dos Homenaxes", que realiza pouco antes da súa morte, intúese xa un claro ton crepuscular e está adicado a persoaxes que influíron na súa vida.

É indudable que Celso Ferreiro practicou a chamada poesía social, pero as súas creacións, ao contrario que sucede con outros escritores, non se circunscriben a un momento determinado, a calidade con que practicou este xénero as convirten en atemporales. No seu caso ademais, non tan habitual en autores das súas características, o seu nome foi sempre admirado e respetado, principalmente en Galicia. Neste "o seu ano" hai unha nova oportunidade para que a súa voz resone por todos os rincóns e a súa mensaxe, o que transmite os seus versos, cobre máis forza aínda.

Ecoares de Celso Emilio Por Armando Requeixo

Vai alá medio século dende que viran luz por vez primeira os versos de Longa noite de pedra. Digo así e digo inexacto, pois o certo é que aquel emblemático poemario de Celso Emilio Ferreiro levaba no seu interior, como no ventre da balea, moita vida anterior. Ata el chegaran composicións que apareceran antes en *Voz y voto* (1955) e outras nas revistas *Papeles de Son Armadáns* e máis *Vieiros*.

E é que *Longa noite de pedra* non foi libro concibido unitariamente e si terra fértil aluvián. Sabido é que a idea do poema que dá título ao libro xurdira moitos anos antes, cando, por manifestar nunha tasca a súa antipatía contra o bando nacional, foi encarcerado durante catro días e tres noites nun zulo pétreo do vello mosteiro de San Rosendo, na súa Celanova natal. Corría o ano 37 e aquela vivencia carceraria, que o marcaría a lume, fixo agromar o espírito de *Longa noite de pedra*, liberando o aire das miasmas.

Vinte e cinco anos máis tarde Celso Emilio erguía as nasas poéticas que fora deitando aquí e acolá para amosar a prata líquida de *Longa noite de pedra*, unha ardora que ben pronto gañaría a todos, crítica e lectores, xa avisados da valía do escritor por portentos anteriores como *O soño sulagado* (1955).

Mais, visto dende os ollos dun lector de comezos do XXI, cómpre preguntarse se aquel éxito fulgurante do libro naceu unicamente da excelencia literaria que deitaba, que tamén xaora. E teño para min que boa parte da masiva aceptación daqueles versos lle veu á obra de Celso Emilio pola vía do musical. Non digo eu que *Longa noite de pedra* non fose sobradamente recoñecida e considerada dende o puramente textual como un fito indiscutible dende a propia hora da súa publicación. Non. O que afirmo é que se chegaron as súas composicións a converterse en verdadeiramente populares foi por arte e graza das versións que delas fixeron cantautores da Nova Canción que ben pronto alentarían. Noutras palabras: que os versos de Celso Emilio esponxaron naquela harmonía guitarresca producindo o mesmo efecto propalador que hoxe provoca a adaptación cinematográfica dun texto narrativo previo.

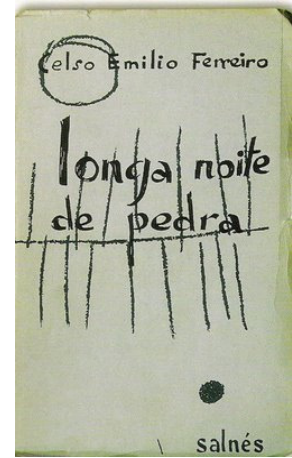

Tertulias Literarias

E a sombra da *Longa noite de pedra* foi alongada, pois a escrita sociopoliticamente comprometida e belixerantemente denunciadora do poeta creou escola que se estendeu ata entrados os anos setenta para, mudados os tempos e chegadas as airexas democráticas, ir devagariño pousando lene no Olimpo dos deuses literarios aos que vagamente se volve se as humanas xeirás non o precisan.

E velaí onde quero ancorar esta miña reflexión efemerística de hoxe, na consideración da actualidade e/ou vixencia do legado de *Longa noite de pedra* para os nosos días, pois, como tentarei explicar telegraficamente, son da opinión de que a súa escrita ha rexurdir e repopularizarse con forza inusitada nos tempos inmediatamente vindeiros. Máis aínda: ese camiño xa se empezou a andar.

¿Por que o Celso Emilio de “*Longa noite de pedra*”, de “*Deitado fronte ao mar*” ou o “*Monólogo do vello traballador*” proxecta unha mensaxe actualísima para os lectores deste novo milenio? Pois porque nunca antes nos últimos trinta anos viviu Galicia unha situación socioinstitucional de tan rabudo autodesprezo, de tan obsceno desmantelamento das estruturas socioidentitarias que foron erguéndose, con infinito esforzo e gañando mil e unha pequenas batallas, ao longo dos tempos democráticos. Eses logros vense agora en claro perigo de desaparición e o lectorado galego, que viviu décadas recentes aprendendo a desaprender a mercenarización da súa lectura, comeza a repregarse nunha sorte de contracción de anana branca da que, con seguranza, acabará por estoupar para a liberación definitiva. Nese vieiro libertario os versos de Celso Emilio seguirán ecoando como ensalmo esconxurador, como *biblos* votivo no que espellar, para seguir así o exemplo dos que antes de nós foron. Porque, como nos ensinou o poeta, “Erguerémo-la esperanza/ sobre ista terra escura/ coma quen ergue un facho/ nunha noite sin lúa”. E os tempos dados veñen duros. E o inverno ha ser longo. Mais o lume que alampexa...

Símbolo de una tierra

Celso Emilio Ferreiro, pese a ser poeta e escribir en una lingua desfavorecida, es un escritor de amplia audiencia, y no sólo en Galicia. Ello, como todo, tiene que tener una explicación. Su libro *Longa noite de pedra*, de 1962, ha sido reeditado, antologizado, citado, recitado, cantado, reseñado y comentado tantas veces que constituye un verdadero acontecimiento en el ámbito de la literatura gallega. La poesía en gallego no conocía un éxito igual desde 1880, fecha en que Curros Enríquez publica *Aires da miña terra*, un libro, también, de combate, que se benefició en su día de la «excomuniión» del .obispo orensano.

Manuel Curros Enríquez y Celso Emilio Ferreiro: he aquí dos nombres que nos invitan a centrar el tema. Curros Enríquez, uno de los grandes poetas de la Europa del siglo XIX, nació en Celanova (provincia de Orense), en 1851, y murió, como tantos trabajadores gallegos, en la emigración (La Habana, 1908). Cuatro años después, en 1912, nace, también en Celanova, Celso Emilio Ferreiro. Como Curros, padeció la mordedura del exilio interior y, como él, emigró, cuando ya no era joven, a América. Vive y pelea en Caracas desde 1966 hasta 1973. En vísperas de su marcha hay un centenario de amigos y de lectores solidarios (en su mayoría intelectuales y estudiantes), le tributan un clamoroso homenaje en el que Celso Emilio fue texto y pretexto para enarbolar la primera protesta en grande contra el entramado político-económico del franquismo. Quien consulte la prensa de esos días del mes de mayo percibirá lo que hay de alegato antifranquista en las intervenciones del homenaje, (Otero Pedrayo, Blanco Amor, Alonso Montero, Méndez Ferrín, Lois Soto, Albino Núñez, Emilio Alvarez Blázquez ...). Los alegatos se inscriben en la protesta que entonces se iniciaba contra el embalse de Castrelo de Miño, contra FENOSA, contra el proceder del

capital... En favor, por tanto, de los campesinos expropiados, de los campesinos, una vez más, ultrajados. Las páginas del poeta fueron texto y pretexto de este grandioso acto.

Celso Emilio se consideraba poeta beligerante, lo que, en principio, no le favorece. Fue, en efecto, muchas veces un poeta civil, pero poeta, es decir, utilizador de palabras auténticas (no manipuladas ni disminuidas), que iban derechas al corazón de un destinatario llamado hombre. Atento a las heridas del entorno, de la comunidad, sus poemas más civiles son aquellos en que detecta la herida que en su intimidad originan las heridas ajenas. Hay cuatro versos suyos que exponen, poéticamente, su poética:

«Chove, chove/na casa do pobre/e no meu corazón/tamén chove.»

Cuando Celso Emilio Ferreiro publica su primer gran libro, *Longa noite de pedra* (1962), acaba de cumplir cincuenta años. La poesía justiciera y de denuncia en nuestra lengua,- en la Galicia de posguerra, la inicia un viejo, quien, hace años, ejercerá un fascinante magisterio. Cuando en 1968, en la efervescencia política del 68 compostelano, surge el grupo de cantantes Voces Ceides (Voces Libres), jóvenes cantantes que entienden el canto como arma cargada de futuro, los poemas de *Longa noite de pedra* serán los textos más cantados, más reclamados, más proclamados.

Su primer libro importante, *O sono sulagado* (El sueño sumergido), de 1955, preludia claramente todo esto. En ese año, el poeta se define, para una antología consultada, en estos términos: «Hay que retorcerle el pescuezo al ruiseñor del lirismo lacrimógeno, saudoso, viejo estilo.» El grito, el ademán crítico y el gesto solidario valen si el poeta escribe en poeta. ¿A qué se debe, pues, que, aun fuera de las fronteras de su lengua, Celso Emilio Ferreiro tuviese a partir de 1968 una incidencia y unas adhesiones no alcanzadas por nombres como Blas de Otero o Gabriel Celaya? Estos dos poetas escriben contra la menesterosidad de los tiempos desde la grandeza y la barbarie de la gran urbe y de la industria; Celso Emilio Ferreiro aporta un mensaje popular con acentos de Tercer Mundo, los acentos que tal vez soñaba Franz Fanon para los poetas de las patrias marginadas y castigadas.

Pero el poeta, gran musa civil, fue algo más, bastante más. Hay en él otros poetas. Hace ocho días me entregó, para que se lo prologase, *O libro dos homenaxes* (El libro de los homenajes). Es un homenaje a escritores (Castelao, Antonio Machado, Carles Riba ...), luchadores (Pablo Iglesias, Che Guevara, Alexandre Bóveda...), amigos (Antón Beiras), tierras, momentos, etcétera. Figura en este libro el soneto, recitado hace pocos días en Madrid, a la muerte de Blas de Otero, su compañero de armas.

Son las cinco de la tarde, las cinco en punto de la tarde, como en el gran poema de García Lorca. Hace diecisiete horas que se nos fue Celso Emilio Ferreiro. EL PAIS me exige ya estas precipitadas cuartillas. Yo no sé ni a qué saben las palabras, las estupendas palabras, que el poeta nos deja.

Fontes:

<http://celsoemilioferreiro.org/>

<http://xerais.blogaliza.org/2012/01/13/medio-seculo-de-%C2%ABlonga-noite-de-pedra%C2%BB-critica-de-armando-requeixo/>

Biblioteca Central Rialeda
Avenida Rosalía de Castro 227 A
15172 – Perillo (Oleiros)
Tfno.: 981 639 511
Fax: 981 639 996
Email: biblioteca.rialeda@oleiros.org
Blog: <http://bibliotecasoleiros.blogspot.com/>